

Пастка пропагандиста, або Що не так із християнським кіно?

АНТОН ГЕРАСИМЕНКО

22 СІЧНЯ 2020

Християнськими фільмами зазвичай вважають ті, які, по-перше, свідомо й повністю підпорядковані християнським уявленням про мораль і, по-друге, показують цю мораль не абстрактно, у відриві від християнської ідентичності, а навпаки, у виразному зв'язку з нею.

Фото: Malcolm Lightbody

У щирій розмові про християнське кіно не можна оминати одного неприємного, але

беззаперечного для чесного глядача факту: воно загалом нудне. Не все, звісно, але ті кілька справді цікавих фільмів, що героїчно тримають удар, – це якраз винятки, що потверджують правило.

А мало б бути інакше. Далекого 1936 року папа Пій XI видав енцикліку «*Vigilanti Cura*» – «З пильним піклуванням» – на тему кіно. Її текст, написаний незвичною сучасному читачеві мовою, витонченою та дещо бароковою, пронизаний усвідомленням, яке понтифік намагався донести до єпископів того часу: кінематограф – це вкрай важливий засіб комунікації. «Сила кінематографу полягає в тому, що він промовляє живими й конкретними образами, які розум сприймає з задоволенням і без утоми. Навіть найгрубіші й найпримітивніші розуми, які ні вміють, ні бажають докладати зусиль, необхідних для абстрактного чи дедуктивного мислення, легко і з задоволенням занурюються в кіно», – писав Пій XI. Через 21 рік Пій XII повторив цю тезу в енцикліці «*Miranda Prorsus*» – «Дивовижні винаходи». Обидва папи бачили, як сильно кіномистецтво впливає на людей, яку величезну шкоду або неймовірне благо воно може принести. Церква не мала права ігнорувати ці виклики – і цю можливість промовити до світу й до вірних у не бачений раніше спосіб.

Проте сподівання виявилися марними. Ані Католицька Церква, ані інші християнські спільноти – визнаймо це – так і не вразили світ кіношедеврами. Мабуть, найвизначнішим християнським фільмом були й залишаються «Страсті Христові» за Мелом Гібсоном (2004 рік, США) – стрічка, яка примудрилася стати касовою й надзвичайно обговорюваною, виразно, без напівтонів і недомовок підкреслюючи свою релігійну ідентичність. Можна згадати ще з десяток-другий справді хороших фільмів, але вони безнадійно губляться посеред сотень сірих, невиразних і відверто низькоякісних. Є безліч екранізацій євангельських подій, знятих добрими людьми з добрими намірами, – але вони, намагаючись «бути вірними» оригінальному тексту, насправді серйозно поступаються йому. Є достатньо фільмів про життя сучасних християн – але майже всі вони мають передбачувані сюжети і двовимірних персонажів, а тому провалюють найперший тест для будь-якого кіно: не розважають.

І це вкрай прикро, бо природа кінематографу саме така: він навчає, розважаючи, і виховує людину без зусиль з її боку. Залученість багатьох сенсорних каналів і реалістичне зображення означають, що мозок отримує інформацію в максимально «перетравленому» вигляді – через створення ілюзії присутності, ілюзії особистого досвіду. А особистому досвідові людина зазвичай вірить понад усе інше. Недаремно в кінотеатрах глядача старанно ізолюють від потоків інформації, не пов'язаних із переглядом: у темному приміщенні видно тільки екран, а гучний звук перекриває будь-який гамір – навіть дихання й шарудіння решти глядачів у залі.

Так «працює» кіно. Але щоб справді впливати, мало залучити зір і слух. Аби виникла ілюзія

присутності, щоб заглибити глядача в уявний світ фільму, недостатньо простої дії на чуття. Наступний рівень – це емоційна складова, понад якою стоїть іще й інтелектуальна. Остання, втім, часто може бути вкрай обмежена, бо, як ми вже зазначали, кіно – це перш за все розвага, а надмірне залучення інтелектуальних процесів може перетворити перегляд з відпочинку на різновид розумової праці.

Емоції тут, отже, визначальні. Саме для впливу на них потрібен цікавий сюжет із неочікуваними поворотами, складні характери, персонажі, що викликають симпатію чи відразу. Глядач має повірити у справжність того, що відбувається на екрані, переживання персонажів мусять стати його переживаннями, йому належить перейнятися їхніми проблемами – тоді виникає ефект імітованого особистого досвіду, через який людина приймає мораль і світогляд, закладені в фільм. Без цього кіно втрачає потенціал і перетворюється на інформаційний мотлох, який ми забуваємо вже через годину після перегляду. Залишається тільки відчуття «я подивився нецікавий фільм».

Простіше кажучи, кіно, позбавлене розважальності, стає нудним. На жаль, ця доля спіткає більшість християнських фільмів. Не лише для постхристиянські глядачі, а й численні вірні активно обговорюють феномени світського кіномистецтва, а не ще один байопік про Ісуса з Назарета, яких виходить, певно, по дві штуки на рік. Християнське мистецтво загально визнане у сфері архітектури, літератури, живопису, музики – але не кіно. Чому?

На думку спадає така собі «пастка пропагандиста». Творці християнських стрічок часто такі сфокусовані на меседжі, який хочуть донести до глядача, що геть не переймаються тим, як його донести. Для них згодиться все – погана акторська гра, недбалий сценарій – аби лише фільм був «із християнськими цінностями». Але цінності самі собою не засвоюються: нерозумного проповідника не слухатимуть, а невміло написану ікону не повісять на видному місці. Наївність у цій справі шкідлива: ресурси (гроші, час, людську працю й фантазію) витрачено з добрими намірами, але намарно, бо кепсько знятий фільм, навіть якщо пропагує християнські цінності, не здатен ефективно їх донести. Якщо він погано поставлений, недоладно зіграний, емоційно не ангажує, то жодна моральна максима, жодна катехитична або місійна ідея не дістанеться до глядача. Такий фільм щонайбільше придатний для того, щоб зібратися спільноту однодумців і обговорити щось, що цим однодумцям, імовірно, вже відомо та зрозуміло. Потужного потенціалу кінематографу, про який писали Пій XI і Пій XII, отже, не використано на благо людини.

Невибагливість глядача, ба більше кінокритика-християнина, часто вилазить боком, коли мова йде про зворотній зв'язок, який отримують творці християнських фільмів. У тому, що ми зі смиренням приймаємо недолугість цілої гілки мистецтва, яка мала б справляти на людину

враження, умовно кажучи, не менше, ніж великі готичні собори XIII століття чи твори Палестрини, можливо, і можна знайти якусь чесноту, але це той випадок, коли непримхливість плутається з недбалістю. Якщо ми хочемо, щоб світ сприймав нас серйозно, ба більше, щоб Бог сприймав нас серйозно, то мусимо віддавати Йому найкраще, на що здатні.

АНТОН ГЕРАСИМЕНКО

22 СІЧНЯ 2020